

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, dne 7. oktobra 1938.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Ničesar se niso naučili

Zadnjo nedeljo je neki »državnik« pri »Jutru« močno napenjal možgane, da bi iz češko-slovaške stiske izluščil kaj koristnega za jugoslovenski centralizem. To je sicer res težko, zlasti še, ko je očitno, da je Češko-Slovaško prav njen centralizem slabil.

S kolikšno brezprimerno modrostjo opazuje jutranjik razvoj svetovne in domače politike, dokazuje najbolj njegovo prerokovanje glede Bolgarov:

Tu se naše oči obračajo predvsem na jugovzhod, kjer je ob našem boku organiziran v samostojno državo bratovski narod, katerega bodočnost bo še bolj povezana z našo lastno, nego so mnogi do sedaj mislili. Utrditve, razširjenje in poglobitev jugoslovensko-bolgarskega razmerja se postavlja kot neposredna in nujna naloga naše državne in nacionalne politike. V povezanosti Jugoslavije z Bolgarijo se odpirajo konstruktivni slovanski politiki v Evropi nove možnosti ter dajejo našemu in bolgarskemu narodu nova poročja za neodvisnost in neokrnjenost.

Jutranji politični mislec in državnik je menda zamizal, ko so bile v listih slike bolgarskega kralja v družbi Hitlerja, in sicer prav v tistih dneh, ko je dosegla češko-nemška napetost svoj vrh in ko sta se tako Hitler kakor Mussolini zavzemala za odcepitev vseh narodnih manjšin od češko-slovaške republike!

Komaj pa se je jutranjik dobro ponudil Bolgarom, že ga je spet obšlo edinstveno spoznanje, pa piše:

»Posebno hvaležni moramo biti jugoslovenci še znamenitemu Mussolinijevemu članku v listu »Popolo d'Italia«. Opozoril je tudi tiste, ki so do sedaj le preveč lahkomišelnost prehajali preko dejstva, da je ideja narodnega edinstva osnova, na kateri počiva celost in nerazdeljivost naše države, kako usodne važnosti je nacionalna misel v obrambi narodne svobode. Nihče ne sme nikdar priti v položaj, da bi podvomil o eksistenčni upravičenosti Jugoslavije z utemeljitvijo, da jugoslovenskega naroda ni.

Torej Mussolini je zdajci postal zaščitnik našega »nacionalnega edinstva«. Sicer se utegne celo kakemu nacionalnemu človeku zazdeti, da je Mussolini mogel govoriti in nastopiti zoper Čehe šele na podlagi dejstva, da so bili nečeški narodi s češkim hegemonizmom nezadovoljni. In nadalje je lahko opazil, če ni dremal, da so Čehi rešili in mogli rešiti češko-slovaško republiko samo s tem, da so zadnji hip obljubili Slovakom popolno enakopravnost in priznali njihovo narodno samobitnost. Če bi tega ne bili storili in tako Slovake prisilili, da gredo z drugimi narodi zoper Čehe, bi imeli danes skoraj gotovo samo še zelo okrnjeno in odvisno češko državo brez Slovakov. Saj je vendar znano, kako so sovražniki Čehov v teh zadnjih dneh sčevali Slovake, naj se ločijo od Čehov. Sprevidnost čeških državnikov je polom prepredila, čeprav šele zadnji trenutek. Vsak presoden človek bo iz vsega tega mogel napraviti en sam sklep, da je bila pač velikanska in usodna napaka češke politike, ker je vztrajala na umišljeni narodni enotnosti, ki je ni bilo, in s tem odbijala Slovake ter slabila moč in odpornost republike. Vsak presoden človek — jugosloven seveda ne! On izvaja zoper vsa dejstva in zoper živo zgovorni nauk in skušnjo češke stiske, da je ravno narobe res, da ni poglavitno, če so narodi zadovoljni, če narodi sami odločajo o tem, ali hočejo biti ali ne biti, ne, poglavitno je neka umišljava, neresnična in zlagana, protiljudska in nasilna.

Sicer pa je zgorajšnji navedek iz »Jutra« pomemben še v drugem pogledu. Bolgari so vendar prav tako južni Slovani, kakor mi, kakor Hrvatje,

kakor Srbi. Zadnjim so po krvi in jeziku tudi mnogo bližji kakor mi. Ko pa govori nekaj stavkov prej o potrebi utrditve in poglobitve jugoslovensko-bolgarskega razmerja — da le ne čuti nasprotja v tem pojmu! — zatrjuje takoj na to spet jugoslovensko narodno enotnost, ne da bi povedal, da za tako enotnost Bolgari niso in nikoli ne bodo. In nič ne čuti, kako šepav je nauk, ki dopoveduje nekaj enemu delu južnih Slovanov in mu tisto razlaga kot edino pot k zveličanju, kar pa naj za drugi del južnih Slovanov ne velja.

Povedali smo že, da so Čehi v teh dneh priznali Slovakom popolno in dejansko enakopravnost, ki bo izražena tudi v državnem ustroju češko-slovaške republike. Iz tega dejstva bi se morali mi, bi se moral vsakdo učiti. Poglejmo, kaj pravi »Jutro« na to:

Spremembe, ki se bodo izvršile tudi v notranje-političnem življenju bratovske republike, bodo imele svoje odmeve gotovo tudi pri nas. Nihče, ki občuti v današnjih dneh nekaj odgovornosti za bodočnost Jugoslavije, se ne bo mogel odreči vtisku, da je vprašanje notranje konsolidacije Jugoslavije danes bolj kakor kdaj prvenstveno vprašanje našega življenja. Pospešeno se je treba lotiti njegove realne rešitve. Rešili pa ga bomo le, če trdno zidajoč na jugoslovenski narodni misli in niti trenutek ne pozabljač, kaj neizogibno potrebuje država kot celota, uvedemo v naše medsebojno razmerje širokosrčno izdelan ter lojalno izvršen sistem, ki bo tako v Srbu, kakor v

Plemensko vprašanje v Sloveniji*

Zadnje dni smo brali v dnevnikih, da je začela tudi Italija s plemensko politiko. To dejstvo je pri nas spet vzbudilo zanimanje za to vprašanje. Ob tej priliki hočemo zato spregovoriti nekaj besed o tem vprašanju v Sloveniji.

O plemenski sestavi slovenskega naroda vemo dozdalej strašno malo. Ni ga znanstvenega področja, na katerem bi bili Slovenci tako zelo zaostali kakor ravno v tem. Povsod drugod stopa razvoj znanosti v Sloveniji vzporedno z razvojem znanosti v zahodnih deželah, ki so še vedno vodilne tudi v kulturi in znanosti, ali vsaj ne zaostaja mnogo za njimi. V področju antropološke znanosti, zlasti z ozirom na plemenske razmere v slovenskih deželah, pa smo storili in ustvarili toliko kot — nič! Res je izšla tu ali tam v kakšnem listu kaka razprava o tem vprašanju, v nekaterih je bilo govora tudi o plemenskih razmerah kakega slovenskega ozemlja ali morda tudi vse dežele, toda to je bilo vse le bolj ugibanje, ali pa so stale v razpravi hipoteze in trditve, za katere skoraj ni bilo dokazov. Zelo zgrešeno je namreč mnenje, da se sme po plemenskih razmerah enega kraja ali pa okraja sklepati na plemenske razmere v vsej Sloveniji. To pa se je pri nas večkrat dogajalo, vsekaror od ljudi, ki o plemenskih vprašanjih niso dosti vedeli.

Morda bo kdo mislil, da ta znanost pri nas le zato ni razvita, ker nismo fašisti. Res je, da novo-

namene, toda antropološka znanost, posebno znanost o človeških plemenih, je bila že razvita, ko se še sanjalo ni nikomur o fašizmu. Ravno tako ne moremo reči, da leži krivda na tem, ker nismo imeli ljudi, ki bi se bili s tem vprašanjem ukvarjali. Toda ti so raziskavali rajši plemenske razmere Cincarjev in Kucovlahov, Arnavtov in Srbov, Čerkesov in Turkov, kakor pa domače. Nam je bilo vse tuje vedno zanimivejše in važnejše kakor domače, pa četudi so bili to Cincarji! Sicer je pa vse to tipično za nesamostojne duhove.

Niti en slovenski znanstvenik še ni prišel na misel, da bi bil raziskal plemenske tipe slovenskih pokrajin po načrtu in podrobno. Toda kdor bi se lotil tega, bi čisto gotovo prišel do zaključkov, ki

Hrvatju in Slovencu okrepil občutek, da je vsak zase in skupno z vsemi resnični nositelj moči in svobode narodne države Jugoslavije.

Po dolgovzmem besedovanju torej »Jutro« ni našlo drugih besed, kakor tiste, ki jih slišimo od njega vselej, kadar je v opoziciji. Vsakdanščice brez določene in oprijemljive vsebine. Kaj potrebuje na primer država kot celota? Doslej so nam odgovarjali jugoslovenci v teoriji in praksi, da vse, in da gre Slovincem in Hrvatom samo tisto, kar jim ta celota v kakem hipnem nastroju in iz milosti nakloni. Ne enkrat še niso povedali, da bi mislili in hoteli drugače. Dejansko bi ostalo in bo ostalo vse pri starem, dokler bodo imeli pri nas jugoslovenci besedo.

Mi smo pa že dovoljkrat zavzeli stališče. Popolna finančna samouprava je tisto, kar hočemo doseči in imeti in od česar ne mislimo odnehati. Povedali smo prav tako že dovoljkrat, da niti trenutek ne pozabljam, kaj potrebuje država neizogibno kot celota in da smo pripravljeni, dati ji tisto, kar neizogibno potrebuje.

A seveda smo povedali tudi, da nismo pri volji, dajati več, kakor dajejo druge, bogatejše pokrajine. To pa je tisto, kar jugoslovenom ni všeč. Kajti ob finančni samoupravi bi si Slovenci gospodarsko preveč opomogli, gojili in pospeševali bi preveč slovensko kulturo,

Tega pa ne — rajši vidijo, če je država slaba in če jo zategadelj pretresa notranja zadovoljnost v njenih podstavah.

bi ga iznenadili, in ne samo njega. Opozoriti hočem le na en sam primer hvaležnega dela za slovenskega antropologa:

Skoraj vsak, kdor je imel že opravka s Prleki, to je s prebivalci ptujskega polja na levi strani Drave, je postal pozoren na svojstveni tip tega ljudstva. Ne le po govoru, še bolj skoraj se loči od okoliških prebivalcev na primer na desnem bregu Drave po postavi in še posebno po obrazu. Ljudje pravijo: Tega že po obrazu poznam, da je Prlek. Vsem je v resnici lastna neka značilna črta v obrazu, obstoji celo prav paseben preški tip obraza. To opazijo ljudje, ki mejijo na Prleke, še zlasti dobro in določno. Zanimivo bi bilo raziskati plemenske razmere v Prlekiji in pri njenih sosedih. Odkrili bi nad vse zanimive razlike.

Še en primer: Ob cesti iz Maribora v Ptuj, približno uro hoda oddaljena od Ptuja, leži na desni strani Drave vas »Slovenja ves«, kakor jo imenujejo prebivalci in okoličani. In prebivalci te vasi (in sosedne vasi »Zatoličje«, ne »Zlatoličje!«) so, kar je izredno zanimivo, skoraj vsi izredno visokorasli in svetlolasi, v primeri z drugimi vasmi pravi velikani. Ponavljam: skoraj vsi. Vsekakor je treba upoštevati le stare prebivalce, ne priseljencev, ki pa jih je malo, ker so do zadnjega časa v vasi prevladovala velika in srednjevelika ali pa vsaj samostojna posestva. Vas je že tudi toliko oddaljena od mesta, da so mestni vplivi na sestavo

* Vprašanje človeških plemen in njih posebnih svojstev je pač že dolgo predmet znanstvenega raziskavanja, četudi je treba poudariti, da se je prav plemenski nauk rad rabil in izrabljal v določene politične namene. To je bilo že zategadelj lahko, ker ni lažjega na svetu, kakor prepričati povprečnega človeka, da je nekaj boljšega, ker pač pripada ravno temu narodu in plemenu. Podobno torej, kakor se je zlasti včasih izrabljala vera v politične in imperialistične namene. Zato tudi menda še ni bilo nauka in vede, kjer bi se tako šopiril diletantizem, kakor ravno v plemenski ali »politični antropologiji«, kakor jo imenuje Woltmann. S tem pa seveda še ne mislimo zanikati potrebo resnega znanstvenega raziskovanja posebnosti človeških rodov in plemen, kajti take posebnosti in razločki so, in naloga prave znanosti je, da jih dožene in izvaja sklepe iz svojih dognanj. Pričujoči sestavek nakazuje nekaj teh vprašanj, ki se tičejo predvsem nas, in znanstveno raziskavanje v tej smeri bi bilo gotovo rodovitno. Zato želimo, da bi pišeča pobuda imela uspeh.

Modna blaga!

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

n a j u g o d n e j e p r i

Petelin, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

plemenskih razmer prebivalstva minimalni. Visokoraslost prebivalcev Slovenje vasi je prišla pri okoličanih že kar v pogovor. Razlika v rasti pa ni med temi vaščani in okoličani samo opazna, ampak čisto nenavadna in zelo velika. Ravno tako obstajajo razlike tudi v obraznih potezah itd., kar je tudi čisto jasno opazno. Poznam ljudi, ki so se preselili iz Slovenje vasi v sosednje kraje, in tam prihaja njihova visokoraslost še posebno do veljavne, kar je razvidno že pri njihovih otrokih, ki so v primeri s svojimi tovariši pravi velikani. Poznam ženo Slovenjevaščanko, ki se je omožila v tuj kraj in je mnogo večja od svojega moža, ki tudi nikakor ni majhen. Žene v Slovenji vasi so sploh izredno visoko in krepko rasle, a pri tem ostanejo vitke in nikakor niso robustne ali zamaščene, kar se v sosednjih vaseh pogosto vidi. Razlika v primeri z okoličani je zelo velika tudi z ozirom na dušne lastnosti. Slovenjevaščani so mirne čudi in njihova vas je znana, da je ponosna in snažna. Njihovo vedenje je preudarno in počasno, medtem ko so okoličani znani kot nasilneži, pretepači in ljudje, ki niso posebno rahločutni.

Ali ni vse to z ozirom na ime njihove vasi in njene lege zelo zanimivo? Da je resnično, se more vsakdo sam prepričati. Seveda pa nočem reči, da je ta vas neka zelo velika izjema ali posebnost. Posebnost je le v primeri z okoliškimi vasi, toda to precej na široko. (Mimogrede omenim, da je najti ob Dravi krajevna imena, na primer Krčevine, ki jasno kažejo na to, da se je vršila slovenska kolonizacija prvotno le ob reki, ker je drugod najti mnogo manj teh pristnih slovenskih imen krajev. Vasi, ki so bolj oddaljene od reke, imajo imena, ki kažejo, da so bile pozneje ustanovljene.)

To sta dva primera, ki bi morala biti za Slovenskega plemenoslovca in antropologa zelo zanimiva. Jih je pa še več. Ptujčani n. pr. prav dobro ločijo tip prleškega kmeta od poljanskega z desnega brega Drave in tega od Haložana, ki je spet čisto svojevrsten pojav, kar se odraža in vse postave tiče. Posebno značilni so Hrvatje, ki mejijo na slovenske Haložane in so deloma z njimi pomešani. Nekateri imajo prav tipične obraze, ki spominjajo na poteze ogrsko-finskih plemen.

Omenim naj le še prekmurske ljudske tipe, ki so spet nekaj čisto svojevrstnega. Česar pa še seveda noben slovenski znanstvenik ni raziskoval. Zdaj v dobi železnic in avtobusov, ko se ljudje ne možijo in ženijo samo v domačem kraju ali v okolici, se bodo plemenske razmere na tako majhnem prostoru, kakor je Slovenija, zelo hitro spreminjale. Zato je zadnji čas, da rešimo za znanost, kar se še rešiti da, in tako ohranimo znanec dejstva in nasledke, do katerih imajo pravičo. Vsekakor pa raziskovanje plemenskih razmer slovenskega ljudstva ne bo brez iznenadenj in dognanj, ki bodo za slovensko zgodovino ravno tako zanimiva in nova kako za slovensko antropološko in plemensko znanost. Morda bomo potem, ko bomo imeli v rokah nasledke plemenske analize slovenskega naroda, vedeli kaj več tudi o njegovi prvotni zgodovini, o zgodovini naselitve, o prvotnih plemenih in tujih vplivih ter mešanju s tuji.

Vse to je napisano brez kakšnih plemenoslovnih namer, kakor jih imajo razne fašistične ideologije itd. To se razume samo ob sebi. Druga stvar pa je pametna plemenska politika, ki ima za namen, da varuje dušne in telesne vrline in lastnosti svojega naroda. Ta je nam Slovincem, ki smo prav za prav vsi sami »mejači«, še posebno potrebna. Ako pomislimo, da se vsak dan sklenc gotovo (po-

vprečno) vsaj ena poroka, v kateri si vzame kak Slovence za tovariša ali tovarišico tujca, bodisi Italijana, Nemca, Madžara ali kaj drugega, posebno pa še Hrvata in Srba, nam bo jasno, da to ne pospešuje notranje uravnoveženosti in edinstva našega slovenskega naroda, katere si tako zelo želimo, in prinaša v naše narodno telo tuje vplive, ki pomenijo le redkokrat, zelo redkokrat ali pa nikoli, pozitiven prinos k pravemu slovenstvu. Ali nam še nikoli ni padlo na misel, da je morda v tem lahkomišelnem mešanju s tuji vzrok tisti prekleli slovenski lastnosti, ki nam je prinesla že toliko nesreč, tistemu sredobežnemu gonu v naših ljudeh, ki ga imenujemo klečeplastvo pred tuji, hlapčevstvo, pomanjkanje zaupanja vase nemškutarjenje, jugoslovenstvo itd.? Kako naj bo odporen proti potujčenju človek, katerega mati je Nemka, in kako naj se ohrani za slovenstvo človek, čigar oče je Srb ali Hrvat?

Slovinci odklanjamo plemenoslovne nauke evropskih fašizmov o manjvrednosti barvnih in nadvrednosti belega, zlasti severnega plemena, a zavedamo se, da je plemenska politika za nas nujno potrebna, ako se hočemo ohraniti med sovražnimi narodi, ki nas obdajajo, in ako hočemo obvarovati svoj posebni narodni značaj čist in nepopačen, ker drugače nima smisla, da se ohranimo. J. F.

Opazovalec

† Dr. Jože Debevec

Spet je zagrnil grob slovenskega pisatelja in kulturnega delavca. V sredo 5. vinotoka t. l. ob ½ 5. uri zjutraj je umrl v Ljubljani mons. dr. Jože Debevec in je bil pokopan v četrtek 6. vinotoka t. l. pri Sv. Križu v Ljubljani. Dr. Jože Debevec, rojen 15. sušca 1867 v Begunjah pri Cerknici je bil po vsem svojem mišljenju in delu slovenski idealist in vzgojitelj, klasični in slovanski jezikoslovec. Njegovi učenci na gimnazijah v Kranju in v Ljubljani so ga imeli več kot za svojega profesorja, za dobrotnika in tovariša obenem. Skromen kot puščavnik, dober kot kruh je bil nesebičen in skromen, da sebe sploh ni poznal. Nekakšna pesniška naivnost ga je obdajala še v zrelih in poznejših letih do smrti in pa velika dobrotta, da je vsakomur ustregel v vsem, za kar ga je prosil.

Bil je pa tudi v resnici pisateljski talent, ki ga je pa v škodo slovenskemu knjištvu premalo razvil. Če bi bil dr. Jože Debevec napisal samo »Vzore in boje«, bi mu bil ohranjen trajen spomin v slovenskem knjištvu, kjer je tako živo pripovedovalno moč in tako prepričevalno zajemljivost redko najti med našimi pripovedovalci, kakor jo je pokazal brez vsakega umetničenja in ovinkov v ti svoji povesti iz dijaškega življenja mons. dr. Debevec. Dr. Jože Debevec je pa pisal tudi povesti za ljudstvo za Mohorjevo družbo, spisal svoj čas po vseh slov. ljudskih odrih igrano igro »Junaška Blejka«, pisal je literarna poročila, razprave in ocene, pa tudi prestavljal je iz tujih jezikov. Največje delo mons. dr. Jožeta Debeveca je pa njegova prestava Dantejeve »Divine Comedie«, ki jo je priobčeval v »Domu in svetu« v letih 1910—1925.

V to delo se je dr. Debevec popolnoma zatopil in ga opravil z veliko vestnostjo, škoda pa, da še do danes ni izšla v posebni knjigi. Bil je l. 1919. tudi urednik »Dom in sveta« in je menda prav za to spet letos prevzel njegovo uredništvo, ko je »Dom in svet« zapustila mlajša skupina katoliških književnikov ter je tako prišel navskriž z mlajšo katoliško literarno skupino, čeprav ni bil prej njih nasprotnik.

Dr. Jože Debevec je bil klasično izobražen mož ter resničen in pravi Slovenec, ki je svoje čisto slovansko prepričanje vselej pokazal in tudi delal zanj. Bil je od l. 1915. do svoje bolezni, ki ga je prišla lani, odbornik »Slovenske Matice«, kjer je opravljal blagajniške posle ter je bil tudi bister in vesten ocenjevalec rukopisov. Bil je tudi sodelavec in naročnik našega tednika »Slovenije« od vsega začetka in je vselej, kadar je bilo treba, pomagal kot prepričan »slovenoborec«. Bil je tudi pravi ud »Slovenskega društva« od tistega trenutka, ko je bilo ustanovljeno. Bilo mu ni dano, da bi bil učakal lepše zarje slovenstva na tem svetu. Zato naj sanja vsaj sladke sanje v slovenski zemlji!

„Slovenski jezik“

Glasilo »Slavističnega društva«

Leta 1955. se je ustanovilo v Ljubljani »Slavistično društvo« z namenom, da organizira in podpira raziskovanje slovenskega jezika, da izdaja znanstvene in praktične publikacije, posebno pomagala za praktično uporabo slovensčine pri pouku, da širi zanimanje za jezikovno omiko med širokimi plastmi, da goji slovanske jezike in njih knjištva, da skrbi za pravilno učenje slovensčine

Dr. Jos. Regali:

Ob dvajsetletnici slovenske „Narodne galerije“

(Nadaljevanje.)

Čeprav je bila misel slovenske umetnostne galerije rojena in so bili ljudje, ki so se zanimali pri nas za oblikujočo umetnost in ji hoteli dobro, prepričani, da ji treba nekaj storiti, se tudi po dunajski razstavi leta 1904. ko je bila mlada slovenska oblikujoča umetnost mednarodno pripoznana, stvar ni ganila naprej. Tudi uspehi slovenskih oblikujočih umetnikov leta 1904. v Belgradu, leta 1905. v Londonu, kamor so bili povabljeni slovenski impresionisti na avstrijsko razstavo, ne njih uspehi v Sofiji leta 1906. ter na slovenski umetnostni razstavi v Varšavi leta 1908., za katero sem napisal preludij v varšavski »Tygodnik illustrowani« l. 1906., oziroma že meseca grudna leta 1907. tudi daljši sestavek v »Świat slowiański« v Krakovu pred slovensko umetnostno razstavo v Krakovu leta 1908., niso dali povoda za to, da bi v Ljubljani kaj resnega začeli za mlado slovensko oblikujočo umetnost. Edino takratni ljubljanski župan Ivan Hribar, ki se je trudil, da bi iz Ljubljane postalo kaj več kot je bilo dotlej, je čutil z umetniki toliko, da je nakupoval za ljubljansko občino vsako leto precej slik in tudi kipov in daljal slikarjem naročila. Šel je leta 1907. tudi osebno na l. slovensko umetnostno razstavo v Trst. Počasi so se oglašali tudi zasebniki z naročili slovenskim impresionistom, vendar pa ne toliko, da bi se bilo kaj posebnega poznalo.

Ivan Hribar je sprožil tudi misel o preureditvi ljubljanskega gradu, ko ga je kupila mestna občina. Po Hribarjevem načrtu bi naj bili napravili na ljubljanskem gradu predvsem etnografski muzej,

galerijo znamenitih slovenskih mož pa tudi umetnostno galerijo. Stvar pa ni prišla v tek in je polagoma zaspala. O kakšnem podrobnem načrtu, kako naj bi bile omenjene zbirke sestavljene, če je sploh že bil kak tak načrt zasnovan, ni prišlo nič v javnost, najmanj pa kakšno umetnostno galerijo naj bi priredili na ljubljanskem gradu. Kranjski deželni odbor pa ni storil ničesar in se ni zanimal za mlado slovensko oblikujočo umetnost.

Osrednja osebnost slovenskega umetnostnega gibanja že kmalu po l. slovenski umetnostni razstavi v Ljubljani, posebno pa še po II. slovenski umetnostni razstavi, je postal Rihard Jakopič, takrat mlad mož s črno brado, dolgimi črnimi lasmi in klobukom s širokimi krajci. Posebno se je začelo vse, kar je imelo ali pa hotelo imeti opravka s slovensko oblikujočo umetnostjo, sukati okoli Riharda Jakopiča, ko se je leta 1906. stalno naselil v Ljubljani na domu svojih staršev na Mirju. Jakopič je dajal iniciative za umetnostna podjetja. Gotovo zato je dr. J. Šlebinger v svoji bibliografiji pripisoval sestavke, ki sem jih pisal jaz pod šifro J. R. v različne liste, Jakopiču Rihardu. Z Jakopičem smo bili v nepretrganem stiku vsi, ki smo se zanimali za oblikujočo umetnost in jo branili s peresom. Ko se le ni nič ganilo, se je Jakopič meseca junija leta 1907. sam obrnil na ljubljanski občinski svet, da naj ljubljanska mestna občina ustanovi slovensko umetnostno galerijo. Jakopič je v svoji spomenici predlagal, naj začno takoj z delom in naj poskrbe, da bo že prihodnje leto, to je leta 1908. odprta zbirka vsaj kakšnih 20 do 30 najboljših del slovenskih umetnikov. Jakopič je mislil — kakor je videti iz vsebine njegove spomenice ljubljanskemu občinskemu svetu — le na nekakšno slovensko moderno galerijo. Skliceval se je na to, da so se sodobni slovenski oblikujoči umetniki »otresli verig duhovne sužnjosti, so zamorili vse spomine na sramotni čas hlapčeva-

nja in se začeli zavedati svoje osebne enakovrednosti z umetniki drugih narodov«. Poudarjal je, da so se mladi slovenski oblikujoči umetniki napotili v tujino, osamljeni, zavrženi, da si pribore zaslužno priznanje, da jih je tedaj doma spremljal zasmeh (mislil je očitno na tisto ljubljansko časopisje, ki je II. slovensko umetnostno razstavo v Ljubljani leta 1902. »raztrgalo«), da so jih pa tuji častili in v njih slovensko umetnost. Omenil je pa tudi, da do tedaj, to je do impresionizma, ni bilo pri nas prave domače umetnosti in da je tudi tisto, kar so prej napravili nekateri umetniki slovenskega rodu, bilo le sad tuje umetnosti. Ta trditve, ki jo je Jakopič izrekel mimogrede, je seveda brez podlage, ker je prava in resnična slovenska umetnost vse, kar so napravili umetniki slovenskega pokolenja že pred 400 leti in pozneje. Izrekel jo je v upravičeni jezi nad razmerami, ki so bile pri nas pred 30 leti, ko so kvarili stare slovenske slike po cerkvah Nemci Kastner, Kleinert, Atorner in drugi za dober denar, dokazuje pa ta trditve, da Jakopič leta 1907. ni mislil na ustanovitev slovenske zgodovinske umetnostne galerije. Res je tudi, da slovenske umetnine iz preteklih časov niso bile še dosti znane in takrat nihče ni mogel pričakovati, da bi ljubljanska mestna občina mogla dobiti zadostna sredstva za slovensko zgodovinsko umetnostno zbirko.

Jakopičeva spomenica ni rodila sadu. Ivan Hribar je kot ljubljanski župan sicer naprej nakupoval dela slovenskih umetnikov in podpiral z občinskimi sredstvi slovenske oblikujoče umetnike, mogoče še bolj kot prejšnja leta, ustanavljati slovenske umetnostne galerije pa ni tudi leta 1907. pričel nihče.

Ko je prišel leta 1908. dr. Evgen Lampe v kranjski deželni odbor, se je počasi začel zanimati tudi za oblikujočo umetnost. Zanimal se je tudi za deželni muzej, mislil je pa tudi, da bi

in srbsko-hrvaškega jezika v srednji, meščanski in ljudski šoli.

Prvi predsednik je bil vseučiliški profesor dr. Rajko Nachtigal, sedaj načeluje društvu gimnazijski profesor dr. Mirko Rupel. Društvo prireja predavanja za svoje ude in javna predavanja iz stroke, ki jo goji, ter izdaja spise umrlih zaslužnih slavistov, n. pr. vseučiliškega profesorja dr. Ivana Prijatelja.

Letos je izdalo društvo prvič svoje znanstveno glasilo, ki se imenuje »Slovenski jezik« in ga urejajo gimnazijski profesorji dr. Anton Bajec, dr. Mirko Rupel in Jakob Šolar. Prvi letnik glasila obsega štiri snopiče skupaj na 199 straneh ter velja za društvene ude na leto 70 din, za nedruštvenike pa 90 din.

Pozdravljamo prizadevanje slovenskih profesorjev in profesorice, da se brigajo za slovenski jezik, ki je dandanes izpostavljen mrevarjenju po solah in v javnosti.

Iz mnogovrstne vsebine prvega letnika navajamo razprave, zapiske, ocene in društveni vestnik. Posvetitev spomnu pok. dr. Ivana Prijatelja je napisal dr. Slodnjak, z natisom slavnostnega govora prof. Koblarja pa se je časopis oddolžil za jubilej Otonu Župančiču. Dr. Grafenauer nadaljuje svoja raziskovanja o Brižinskih spomenikih in osvetljuje Vodnikov delež pri Kopitarjevi abecedni prenosni (s faksimilom). Dr. Breznik poroča o najdbi Kastelčevega slovarja. Z daljšo razpravo razbira L. Legiša slovensko poezijo od Vodnika do Kranjske Čbelice. O večjezičnosti govori sestavek A. S. Isačenka. S. Trdina je prispevala razpravo o Lenorini zasnovi v slovanskih literaturah. M. Boršnik prinaša Cankarjeva pisma urednici »Slovenke«, dr. D. Lončar pa Kunšičevo korespondenco. Dr. A. Ocvirk poroča o formalistični šoli v literarni zgodovini in B. Grafenauer o reformah Jožefa II. v luči javnega mnenja.

Z zapiski so založili letnik dr. Fr. Kidrič, dr. I. Grafenauer, dr. T. Debeljak, dr. S. Trdina, dr. A. Breznik in M. Boršnik. V oddelku Knjištvo so ocenjena tale dela: Prijateljeva Borba, Ramovševa Kratka zgodovina in Historična gramatika, nova izdaja Brižinskih spomenikov in novejša pomagala za pouk slovenščine v srednji šoli.

Iz navedene vsebine vidimo, da se je prvi letnik dostojno predstavil in dokazal svojo upravičenost. Da bo mogel SJ uspešno nadaljevati svoje delo (v bližnji prihodnosti obeta uredništvo nov letnik s prav tako tehtnimi novostmi), je potrebno, da vsakdo, ki se zanima za izsledke slovenistične, naše najpoglavnejše vede, podpre izhajanje časopisa. Naroča se pri Slavističnem društvu v Ljubljani, Mestna ženska realna gimnazija, Bleiweisova cesta.

Jugoslovenov ne izuči nobena stvar

Če kaj, uči sedanja češko-slovaška, ali bolje rečeno češka stiska, da centralizem ne prenese nobene velike preskušnje. Dejstvo je to, ki ga je tudi sicer dokazala zgodovina povojne dobe, a zlasti še svetovna vojna sama. Lahko se naravnost reče: bolj ko je bila kaka država demokratična, manj ko je bilo v njej unitarističnih prizadev, manj so jo tudi pretresale povojne stiske in manj jo je majala ljudska nezadovoljnost.

kranjska dežela postavila samostojen obrtni muzej na prostoru ob Bleiweisovi cesti, kjer mislijo sedaj postaviti »Slovenski umetnostni dom« za moderno galerijo. Pisal sem takrat in tudi že prej kratke sestavke o umetnostnih stvareh v »Slovenca«, kjer je bil dr. Evgen Lampe urednik, pa tudi v »Dom in svet«, da bi se tako ublažilo naspotovanje ali pa nerazumevanje mlade slovenske oblikujoče umetnosti, ki so ga kazali nekateri ljudje posebno okoli »Slovenca«. Z dr. Evgenom Lampetom sem bil v dobrih stikih že leta 1905., ko so me ob I. južnoslovanski (slovenski, hrvaški, srbski in bolgarski) razstavi leta 1904. v Belgradu izvolili za poverjenika za slovenski del južnoslovanskega »Almanaha«, čeprav sem bil še nezrel študent, ker na dotičnem sestanku, ki ga je vodil poznejši minist. predsednik Ljuba Jovanović, ki bi bil imel tudi urediti in izdati ta »Almanah«, ni bilo drugega slovenskega človeka, ki bi se bil ukvarjal s peresom. Za južnoslovanski »Almanah«, ki nikoli ni izšel, čeprav so obljubili leta 1904. v Belgradu sodelovanje tudi Hrvati in Bolgari, sem pridobil zraven urednika »Ljubljanskega Zvona« dr. Frana Zbašnika in njegovega kroga tudi dr. E. Lampeta z »Dom in svetovim« krogom. Dr. Evgen Lampe se je nekaj sestankov, ki smo jih imeli v ljubljanskem »Narodnem domu«, osebno udeležil, čeprav bi bil, kakršna je bila ravno takrat politična napetost med »liberalci« in »klerikalci«, sicer nerad prestopil prag »Narodnega doma«, ki so ga imeli v rokah »frakarji«. Že prej, posebno pa potem, ko je leta 1909. Jakopič postavil svoj umetnostni paviljon v Tivoliju in sem napisal v »Dom in svet« leta 1909. dolgo poročilo o prvi razstavi v Jakopičevem paviljonu, ki je bila dr. Evgen Lampetu všeč, me je dr. Evgen Lampe nekajkrat povabil k sebi, da sva se pogovarjala o naših umetnostnih stvareh in razmerah. Večkrat je sprožil tudi vprašanje umetnostne galerije. Bil je mnenja, da bi naj postavili na deželni muzej še eno

SLOVENSKI PISATELJ IN VZGOJITELJ

DOKTOR JOŽE DEBEVEC

† 5. OKTOBRA 1938

SVOJEMU REDNEMU UDU V SPOMIN
SLOVENSKO DRUŠTVO

»Proboj«, ki se gre rad veliko politiko in ki misli, da je vzel v zakup vse politično spoznanje, če goni teden za tednom staro, zarjavelo, hreščečo nacionalno unitaristično lajno, je seveda mnenja, da govori »razvoj dogodkov« za jugoslovenarstvo. Takole besedari:

Jugoslovenski narod je tako majhen, saj šteje kljub svoji izredni plodovitosti šele sedaj nekaj preko 15 milijonov ljudi. Čudovit je naš človeški material, s katerim se lahko ponasamo pred vsem svetom. Toda število je žal jače od vseh fizičnih in umskih sposobnosti.

Čemu potem teh 15 milijonov še razbijati na 5 dele, od katerih bi štel prvi komaj 1 milijon, drugi dobre 4 milijone, tretji pa še enkrat več. Kam naj spravimo take brezpomembne drobce v viharju prehitevajočih se dogodkov, kdo jih bo sploh upošteval? Če kdaj, potem je danes zadnji čas, da izmoliijo naši separatisti svoj javni kes in priznanje, da so šli po napačni poti, ker so pač hoteli plavati proti toku.

Kaj so mar »Proboju« dejstva! Nič ne de, če je bilo očitno, da so bili zaradi preveč unitaristične politike na Češkem nezadovoljni ne samo Nemci, ampak tudi Slovaki in Rusi! Prava reč, če so bili nezadovoljni kljub temu, da je bil unitaristični pritisk na Češkem mnogo manjši, da Čehi ne Slovaške ne Podkarpatske Rusije niso izrabljali finančno in gospodarsko. In za nacionalno logiko, na vero v moč nasilja se opirajočo, je seveda vseeno, če so ljudje nezadovoljni. Zato tudi ne gre v nacionalne možgane, da ljudska nezadovoljnost slabi državo. Zoper njo je pač treba nastopiti

Ljudje take miselnosti so gnali Čeha v polom. Toda Čehi so imeli državnike, ki so se vendar zavledli, četudi precej pozno, in spoznali, da samostojni, samozavestni narodi niti milega, nenasilnega unitarizma ne prenašajo. Zato ne dvomimo, da bo okrnjena češko-slovaško-prikarpatska republika v kratkem močnejša, kakor je bila. Kajti postavljena bo na neomajno osnovo zadovoljnosti svojih ljudstev.

Naravnost komična pa je nacionalna aritmetika, ko sešteva južne Slovane. Da Bolgare od njih odbija, seveda ni ne slučaj ne pomota. V edinstveni naciji pač ni zanje prostora, in Bolgarom

ki pa je za vsakogar očitna, kdor ve, v

kakem razmerju sta jugoslovenstvo in velikosrbstvo. Omeniti pa je vredno, kakšno popolno nesposobnost stvarne sodbe predpostavlja »Proboj« pri svojih nacionalnih ovčicah. Tolče se po prslih s svojimi 15 milijoni, kakor da bi češko-slovaška republika prav tako ne bila štela 15 milijonov ljudi in kakor da bi bil njen polom kaj manjši, če bi jih bila štela deset ali pa tudi samo pet! Da je bilo pač v unitarizmu zlo in da bi bila njena usoda prav taka, pa če bi bila štela 20 milijonov ljudi, da bi je pa polom ne bil zadel ob federativnem, na priznanju narodne samobitnosti nečeških narodov slonečem sestavu, pa če bi bila štela tudi samo pet milijonov prebivalcev — to razume vsak, ki samo površno pozna dogajanje zadnjih dni, pa če je tudi sicer popoln analfabet, samo nacionalce tega ne vidi.

Potem ko je nagrmladil »Proboj« toliko logičnih, psiholoških in stvarnih nesmislov, se mu je le zazdelo, da je postavljena njegova nacionalna stavba na precej močvirnata tla. Pa bi hotel, da bi še »separatisti«, to se pravi Slovenci in Hrvatje, zagazili nanja in obtičali v njih.

Izmikanje

»Samouprava« posvečuje zadnje čase posebno veliko pozornosti Hrvatov in njihovemu zastopniku dr. Mačku. Do nedavnega je še priznavala, da je dr. Maček edini upravičeni zastopnik Hrvatov, in prav tako je zatrjevala, da so Hrvatje imeli dovolj razlogov, da niso bili zadovoljni s prejšnjimi vladavinami. Zadnje čase pa je začela »Samouprava« glede Hrvatov nazore močno spreminjati. Hrvatje da bi morali prenehati s svojo abstinenčno politiko, vstopiti v edinstveno JRZ, dr. Maček pa bi se moral seveda v vsakem pogledu podrediti

2. letošnjega

oktobra piše »Samouprava« spet:

Da je tako imenovano hrvaško vprašanje še nerešeno, se je treba zahvaliti samo dr. Mačku in njegovi okolici, ki doslej ni pokazala pravega političnega razumevanja niti za lastno stvar, a kaj šele za splošno državno.

Da Hrvatje nimajo niti za lastno stvar razumevanja, to je tako izvirna trditev, da bi človek le

nadstropje in namestili v novem II. nadstropju deželnega muzeja umetnostno galerijo, ki bi naj bila seveda kranjska deželna galerija, ker bi jo bila ustanovila dežela. Seveda je mislil dr. E. Lampe tudi na starejše umetnine iz baročne dobe, ker je bil konservativnega mišljenja, gotovo bi se pa ne bil branil tudi starih umetnin iz ostalega slovenskega ozemlja zunaj kranjske dežele. Leta 1910. je potem dr. Evgen Lampe predložil deželni zboru resolucijo, ki je bila v razpravi 1. svečana 1910. Dr. Lampe je kot deželni odbornik obširno dokazoval kranjskemu deželni zboru, da je treba tudi pri nas začeti pospeševati oblikujočo umetnost, da je oblikujoča umetnost dušna hrana za ljudstvo. Dejal je, da je v Belgiji in na Holandskem v vsakem mestu umetnostna galerija, in tujci, ki jih vidijo, neso slavo naroda in dežele po svetu. Skliceval se je na Janeza B. Valvazorja in na njegova umetnostna prizadevanja. Apeliral je pa predvsem na zasebno iniciativo, dežela bo pa stvar podpirala. Dejal je, da gre tudi za to, da ne bi šel denar iz dežele, ker doslej kupujejo cerkve umetnostne izdelke drugod. Treba je pa napraviti stik med domačimi umetniki in občinstvom, ker zija sedaj velik prepad med umetniki in okusom občinstva. Deželni odbor kot tak pa naj se v umetnostne zadeve ne vtika naravnost in zato predlaga, da naj se ustanovi deželni umetnostni svet. Dr. Lampetova resolucija se je glasila dobesedno takole:

»Ustanovi naj se deželni umetnostni svet, ki bodi posvetovalni organ deželnega odbora v umetnostnih zadevah. Zlasti ima staviti predloge: 1. o sredstvih za kranjsko umetnostno galerijo; 2. o nabavi umetnin za deželo; 3. o podpiranju umetniškega delovanja sploh; 4. deželni umetnostni svet bodi presojevalni organ za umetnostne načrte. Deželni odboru se naroča, da sestavi deželni umetnostni svet.«

Resolucija je bila sprejeta. Misel o slovenski

umetnostni galeriji je predrla v edinem zakonodajnem zboru, ki je bil slovenski. Čeprav bi ne nosila galerija slovenskega imena, ampak bi bila na zunaj imenovana kranjska, bi bila vendar v osnovi slovenska, mogoče ne tako vseslovenska, kakor bi bilo želeto, gotovo pa ne bi izključevala v praksi slovenskih starin iz ozemlja zunaj Kranjske, prav gotovo pa nobenih modernih slovenskih stvari, čeprav bi mogoče poskušal neslovenski deželni odbornik vtihotapiti kakšno posamezno delo kakšnega redkega nemškega slikarja, ki jih je nekaj živelo na Kranjskem.

»Deželni umetnostni svet« je imel ustanovno sejo 3. prosinca 1911. Predsedoval je deželni glavar Franc pl. Šuklje. V ti seji je umetnostni zgodovinar V. Steska predlagal, naj se napravi umetnostna galerija v deželni muzeju. Pri seji so bili zraven deželnega glavarja še knez H. Windischgrätz, vitez Gutmannsthal, dr. Lampe, vladni svetnik pl. Detela, mons. Steska, ravnatelj Šubic, Rih. Jakopič, dr. Zarnik, dr. Mantuani, dvor. svetnik Rühling in Dostal. Sklepali so o tem, kako naj se obrne znesek 5000 kron za nakup umetnin in pa o napravi portretov deželnih glavarjev od l. 1861. naprej. Drugo sejo je imel »Deželni umetnostni svet« 30. 9. 1931. Predsedoval je dr. Lampe. Iz arhiva kranjskega deželnega odbora je razvidno, da je postal potem knez Hugon Windischgrätz predsednik »Deželnega umetnostnega sveta« in je sklical potem sejo na dan 12. oziroma 15. svečana leta 1914. Zapisnika o ti seji ni najti. Knez Windischgrätz je imel zanimive, velike načrte za pospeševanje oblikujoče umetnosti na Kranjskem. Prišla pa je svetovna vojna in je onemogočila vsako umetnostno gibanje pri nas kakor drugod po Evropi. Kaj konkretnega tudi »Deželni umetnostni svet« za umetnostno galerijo ni dosegel, bi pa gotovo bil, če bi ne bilo svetovne vojne.

(Nadaljevanje prihodnjič)

NAJBOLJŠE ŠIVALNE STROJE

»ADLER«

ZA DOM IN OBRT TER POSAMEZNE DELE IN KOLESIA KUPITE PRI

PETELINC
LJUBLJANA

ZA VODO, BLIZU PREŠERNOVEGA SPOMENIKA

VEČLETNO JAMSTVO! — POUK V
UMETNEM VEZENJU BREZPLAČEN

hotel imeti nekaj dokazov. Ti »dokazi« »Samouprave« so pa takšne:

Danes vsi državljani naše države to živo občutijo, a zlasti pripadniki dr. Mačka.

Iz tega bi pa vendar sledilo, da bi bili morali dr. Mačka njegovi pripadniki že davno zapustiti, pa se seveda vpisati v JRZ. Ta bo pa hrvaško vprašanje takoj rešila na jugoslovanski način, kakor je to delala že doslej:

Kratko in malo: natančno na isti način, kakor je to delala JNS. In če bi sploh bil kakšen razlog, tedaj bi bil kvečjemu v tempu.

Hrvaške zahteve so, prav tako kakor slovenske, čudovito jasne in preproste: popolna samouprava, ki edina poroštvuje popolno enakopravnost. To se pravi z drugimi besedami, da mora biti enakopravnost zagotovljena že v ustroju države same, ne pa samo v zakonih, ki jih sme centralistična birokracija razlagati, kakor se ji zdi, ali pa celo samo v kakih volilnih obljubah. Potrebo take spremembe v državnem ustroju nam najbolj kaže dvajsetletna politična skušnjava. Vsi naši zakoni so v besedah zagotavljali enakopravnost. Te pa le ni hotelo biti, in danes, po dvajsetih letih, je je manj, kakor kedaj prej. Da je ni bilo, to so priznavali zmeraj najhujši edinstveniki, tudi »Samouprava« sama, če ne naravnost, pa posredno s tem, da so zatrjevali, da bodo takoj uvedli popolno enakopravnost, brž ko jim bo dana oblast.

In če enakopravnosti le še ni, dokazuje to, da je napaka v bistvu našega državnega ustroja, da je torej tega treba spremeniti.

Kdor pa danes še brani centralizem in ga vzdržuje, pa če tudi ne več z besedami,

ampak samo dejansko, ta je tisti, ki nima razumevanja za splošno državno stvar, čeprav pa ima morebiti prav mnogo za svoje in svojega okolja koristi. Vse drugo je pa navadno izmikanje odgovoru na bitna vprašanja naše države.

Naši delavci in plače na jugu

V »Trgovskem listu« beremo tele poučne slike o gospodarstvu z delavskim denarjem:

Okrožni urad v Dubrovniku je plačeval za svoje prostore 20.000 din. Reklo se je, da ne more urad zaradi te visoke najemnine storiti zadosti za delavstvo. Bolje bi zato bilo, če sezida lastno hišo. Suzor je predlagal nato, da postavi urad svojo palačo, ki je bila preračunana na 4 milijone din, ki pa je dejansko veljala 7 milijonov din. Najlepše pa šele pride. Namesto prejšnjih 20.000 din je moral sedaj okrožni urad v svoji palači plačevati 40.000 din najemnine.

V Mostarju je bila sezidana na podarjenem zemljišču hiša Okrožnega urada, ki figurira v bilanci urada z zneskom 3.520.201 din. Hiša ne služi namenu, zaradi katerega je bila postavljena, ker se največji del hiše uporablja za zasebna stanovanja. 7 sob je ostalo okrog uradu, ki pa jih uporablja le 4, medtem ko so 3 prazne. Vsa hiša daje letno 140.300 din bruto. Torej niti 4%, čeprav bi se morala obrestovati po 7%, kakor je predpisano za stavbe Suzora. Da bi se teh 7% vendarle doseglo, je bila najemnina okrožnemu uradu kratko in malo zvišana na 97.876 din letno. Kako pretirana je ta najemnina, dokazuje to, da plačuje gozdna direkcija za 20 sob na najlepšem kraju mesta le 48.000 din letne najemnine.

Vrednost Suzorovih kopalšč in okrevališč znaša nad 52,2 milijona dinarjev. V ta kopaljšča in okrevališča morajo okrožni uradi pošiljati svoje bolnike in za nje morajo plačevati mesečno od 1500 do 2500 din. Za isti denar bi mogli dobiti oskrbo tudi pri zasebnikih.

K temu naj samo še dodamo, da morajo prispevati za bolniške stroške pasivnih uradov tako imenovani aktivni, to so namreč tisti, ki morajo pri svojih bolnikih do največje mere varčevati pri zdravilih in zdravljenju. Za ta prihranjeni denar pa — na jugu zidajo palače, seveda bodo že sloven-

ski delavci plačevali za svoje tovariše, če jim bo doli zmanjkalo denarja. Kajti da spada med »aktivne« okrožne urade v prvi vrsti ljubljanski, to je samoobsebna stvar.

Zoper slovenstvo

»Proboj« zatrjuje:

Taki so pač naši separatisti. Priznali bi tudi vruga ter mu peli slavo, samo imena Jugoslavija ne morejo prenesti. Pa vendar, kje bi bilo danes to, kar se poudarja kot hrvaško in slovensko, če ne bi bilo Jugoslavije in tiste jugoslovenske misli, tistega jugoslovenskega unitarizma, ki sta ustvarila Jugoslavijo. Tega seveda ne razumeta samoslovenska »Slovenija« in samohrvaški »Hrvatski dnevnik«, ki ne znata drugega kot »maliti« vse, kar je jugoslovensko, in malikovati vse, kar je samo slovensko oz. samo hrvaško.

Mi zase sicer vemo, da zapišemo dostikrat ime naše države, če je seveda treba. Če pa ni treba, pa seveda tudi ne vpijemo; tako delajo pač ljudje, ki s kričanjem nadomestujejo bornost misli. Vsekakor pa smo zmeraj stvarni, tako glede Jugoslavije kakor glede Slovenije. Te stvarnosti pa »Proboj« ne razume. In če se je na drugi strani hudoval nad nami, ko ne kričimo o Jugoslaviji, če to treba ni, je pa na četrti kar divji, če vidi na slovenskih tleh slovenske barve. In zato piše takole na četrti strani iste številke:

V svoji izložbi na Tyrševi cesti poleg Figovca dela jugoslovanski Putnik propagando za Slovenske gorice. Poleg klopotca je razstavljena tamkajšnja narodna noša, kar je vse hvale vredno. Ne razumemo pa, kako je mogel jugoslovanski Putnik, oziroma mednarodni Tourist Office izrabiti to priliko za plemensko propagando. Klobuk in srajca moške noše sta namreč ozaljšana z dolgim slovenskim trakom, le ženski oprsnik je prepleten s komaj vidno jugoslovensko tribarvnico.

Ne spominjamo se, da bi bila kedaj najhujšega nemškutarja tako razdražila slovenska narodna barva v slovenski Ljubljani. Več ne moremo reči, pa tudi ni treba.

„Tiho in postopno“

Po železniških vozovih, ki vozijo v Sloveniji, so nabite tablice s prepovedjo pljuvati na tla. Besedilo je na prvem mestu v srbsčini, na drugem v hrvaščini, potem pa še v francoščini, nemščini in laščini.

Samo v slovenščini ga ni.

Prav v istih jezikih in istem redu so tudi napisani pri zasilni zavori. Pri tem bi zlasti poudarili, da izraza »uzbuna« noben Slovenec ne razume, in če je morebiti že manj važno, če ne razume prepovedi pljuvanja, postane lahko kedaj usodno, če si kak preprost človek ni na jasnem glede zasilne zavore.

Ne glede na vse to so pa taki napisi tudi protizakoniti. Kajti naša ustava določa izrečno, da je uradni jezik v naši državi srbsko-hrvaško-slovenski. To pa se pravi, da je na Slovenskem seveda uradni jezik slovenski, kar drugače niti biti ne more, ko srbsko-hrvaško-slovenskega jezika sploh ni. Zato ni dvoma, da so taki napisi delo kakega jugoslovenskega gorečnega, ki kar ne more uči-kati, da bi se slovenščina po znanem geslu Narodne Odbrane čimprej »likvidirala tiho in postopno.

Maltansko vprašanje

Zaradi otoka Malte med južno Italijo in severno Afriko so že nekaj let med Italijani in Angleži hudi spori. Maltanci so narod s svojim samostojnim jezikom. Zaradi italijanskega gospostva v prejšnjih stoletjih, zaradi gospodarskih stikov, precej tudi pod vplivom italijanske duhovščine pa je sprejel maltanski jezik precej italijanskih besed — podobno, kakor recimo narečje koroških Slovencev nemških. Italijani pa so na podlagi teh sprejetih italijanskih besed v maltanski jezik začeli kratko in malo razglašati Maltance za Italijane — podobno kakor so Nemci in nemškutarji na Koroškem razglasili koroške Slovence za pripadnike nemškega kulturnega kroga. Pri tem delu

so jim pomagali na Malti naseljeni Italijani in maltanski odpadniki — spet podobno, kakor so delali nemškutarji na Koroškem.

Tu pa je posegla Anglija vmes. Tej sicer ni bilo toliko za obrambo narodne samobitnosti Maltancev, kolikor za varstvo britanskega vladarstva, ki mu je postajal rastoči italijanski imperializem bolj in bolj nadležen. Zato je maltanski guverner najprej odpravil italijanščino iz šol, namesto nje pa uvedel maltanščino.

Angleži se za ta krik niso dosti zmenili. Smotno gredo svoj pot dalje, in ni dvoma, da bo v nekaj letih iz Malte zginilo — odpadniki niso bili še nikoli kdove kako trdni in vztrajni značaji. In Anglija bo, četudi bolj nehoti in mimogrede, storila kulturno delo, za katero ji bodo poznejši maltanski rodovi hvaležni.

Kakor torej rečeno, zahtevajo Italijani Malto zase s stališča nekakšnega »nacionalnega edinstva«. Kakšno je to edinstvo, bomo videli najbolj, če vzporedimo kako italijansko in maltansko besedilo. Tu pa tam je v maltaščini kakšna laška tujka, sicer pa v vsakem pogledu samostojen jezik. Zaradi primerjave ponatiskujemo spodaj levo očenaš v maltanščini, desno pa v italijanščini, kakor ga je priobčila »Istra«:

Missierna li into fis smeniet, Jitkkades ismec - Tigi saltatec. Ieun li trid int, chif fis sema hecda fl'art-Hobzna ta colljum atina il-lum — U ahfrilna dubbietna, chif abna nahfru lil min hanta ghalina itd.

Padre nostro che sei nei cieli, sia santificato il nome tuo-Venga il regno tuo. Sia fatta la volonta tua in terra come in cielo-Dacci oggi il nostro pane quotidiano — E rimettici i nostri debiti, come noi li rimettiamo ai nostri debitori itd.

Mali zapiski

Prepovedani listi

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedlo prodajati in širiti:

1. št. 106 tednika »Radnik«,
2. št. 5 lista »Jugoslovanski glas«,
3. št. 26 tednika »Seljački dom«.

Vsi ti listi izhajajo v Zagrebu.

Politični računi iz češko-nemškega spora

O politično-psiholoških nasledkih rešitve češkega vprašanja pišejo »Basler Nachrichten«:

..... države so padle v dobo »dinamike«, katere bistvo nam kaže nazorno potek nemško-češkoslovaškega spora. Bolj ko se vede kaka velika sila dinamično, več izgledov ima, da uveljavi dobršen del svojih zahtev zaradi ohranitve miru. Pravica sem in pravica tja — dokler ne začne kedaj drugim velikim silam popuščanje presedati in postanejo tudi dinamične. Potem pa imamo spet veliko vojno!

Poljsko junaštvo

Švicarska »National-Zeitung« pravi glede na poljski nastop zoper Čehe:

Za zdaj pa so mali in srednji, ki se prijetno grejejo ob osi, nastopil na način, ki ga vsaj, kar se tiče Poljske, ne more nihče hvaliti. Ureditev poljskega in madžarskega manjšinskega vprašanja je bila vendar v smislu želja obeh držav priporočena v mirno rešitev. Zakaj je hotela Poljska navsepovrh naskočiti Češko-Slovaško še s potegnjenim mečem, je komaj razumljivo. Varšavski gospodje so seveda na svoj ultimatum dobili tješinsko ozemlje; kaj pa je tudi drugega kazalo Češko-Slovaški, ki je bila brez pomoči. Poljska pa res nima vzroka, da bi se navduševala nad lastno slavo. Morebiti bo v doglednem času zmanjšala politično zmagoslavje v Varšavi misel na nemške manjšine v Poljski, za katere mora biti prav, kar je bilo za poljsko manjšino v Češko-Slovaški dobro. Kako pa prihaja poljski zunanji minister do tega, da poudarja »posebni pogum« Poljske, ne razumemo. Kajti res ni bilo treba poguma, dati Pragi ultimativno brco, ko je že ležala na tleh.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI R. Z. Z O. Z. KONGRESNI TRG

Priporoča

Ivana Cankarja zbrane spise

20 zvezkov z uvodi in opombami Iz. Cankarja

Ti spisi niso samo naš najboljše narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zvezkov); Fr. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine